

עד מדינה ועדות תמורת תשלום בראי ההלכה

עדות עבריים

תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף כז, עמוד א

עד זומם; אביי אמר: למפרע הוא נפסל, ורבא אמר: מיכן ולהבא הוא נפסל. אביי אמר: למפרע הוא נפסל, מעידנא דאסהיד רשע הוא, והתורה אמרה +שמות כ"ג+ אל תשת ידך עם רשע - אל תשת רשע עד. רבא אמר: מיכן ולהבא הוא נפסל; עד זומם חידוש הוא: מאי חזית דסמכת אהני? סמוך אהני! אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך. איכא דאמרי, רבא נמי כאביי סבירא ליה, ומאי טעם קאמר מכאן ולהבא - משום פסידא דלקוחות. מאי בינייהו? - איכא בינייהו דאסהידו בי תרי בחד, אי נמי דפסלינהו בגזלנותא. ואמר רבי ירמיה מדיפתי: עבד רב פפי עובדא כוותיה דרבא. מר בר רב אשי אמר: הלכתא כוותיה דאביי. והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם. מומר אוכל נבילות לתיאבון - דברי הכל פסול. להכעיס, אביי אמר: פסול, רבא אמר: כשר. אביי אמר: פסול, דהוה ליה רשע, ורחמנא אמר אל תשת רשע עד. ורבא אמר: כשר, רשע דחמס בעינן. מיתבי: אל תשת רשע עד, אל תשת חמס עד - אלו גזלנין ומועלין בשבועות. מאי לאו - אחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון? - לא, אידי ואידי שבועת ממון. ומאי שבועות - שבועות דעלמא. מיתבי: אל תשת רשע עד, אל תשת חמס עד - אלו גזלנין ומלוי רביות - תיובתא דאביי! תיובתא. נימא כתנאי: עד זומם פסול לכל התורה כולה, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: במה דברים אמורים - שהזום בדיני נפשות, אבל הזום בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות. נימא אביי כרבי מאיר, ורבא כרבי יוסי? אביי כרבי מאיר - דאמר: אמרינן מקולא לחומרא, ורבא דאמר כרבי יוסי דאמר: מחומרא לקולא - אמרינן, מקולא לחומרא - לא אמרינן. - לא, אליבא דרבי יוסי, כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי - אליבא דרבי מאיר. אביי - כרבי מאיר, ורבא: עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא גבי עד זומם דממון, דרע לשמים ורע לבריות, אבל הכא דרע לשמים ואין רע לבריות - לא. והלכתא כוותיה דאביי. והא איתותב! - ההיא רבי יוסי היא. - ותיהוי נמי רבי יוסי, רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי! - שאני התם דסתם לן תנא כרבי מאיר.

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ל עמוד ב - לא עמוד א

ת"ר: מנין לדיין שלא יעשה סניגרון לדבריו? תלמוד לומר: +שמות כ"ג+ מדבר שקר תרחק. ומנין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו? ת"ל: מדבר שקר תרחק. מנין לדיין שיודע לחבירו שהוא גזלן, וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן, מנין שלא יצטרף עמו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק. מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה, שלא יאמר: הואיל והעדים מעידין, אחתכנו ויהא קולר תלוי בצואר עדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק.

רמב"ם, הלכות עדות, פרק י, הלכות א-ד

הרשעים פסולין לעדות מן התורה שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס מפי השמועה למדו אל תשת רשע עד, ואפילו עד כשר שיודע בחבירו שהוא רשע ואין הדיינים מכירין רשעו אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת, מפני שמצטרף עמו ונמצא זה הכשר השית ידו עם הרשע עד שנתקבלה עדותו, ואין צריך לומר עד כשר שהוא יודע בעדות לחבירו וידע שהעד השני עמו עד שקר שאסור לו להעיד שנאמר אל תשת ידך עם רשע. אי זהו רשע כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות זהו רשע ופסול, שהרי התורה קראה למחוייב מלקות רשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע, ואין צריך לומר מחוייב מיתת בית דין שהוא פסול שנאמר אשר הוא רשע למות. עבר עבירה שחייבין עליה מלקות מן התורה הרי זה פסול מן התורה, ואם היה החיוב שבה מדבריהם הרי זה פסול מדבריהם... ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות אע"פ שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנאמר כי יקום עד חמס באיש, כגון הגנבים והחמסנים אע"פ שהחזיר פסול לעדות מעת שגנב או גזל, וכן עד זומם אע"פ שהזום בעדות ממון ושלם הרי זה פסול מן התורה לכל עדות...

כסף משנה הלכות עדות פרק י הלכה א

הרשעים פסולים וכו'. בפ' זה בורר (דף כ"ה) ובפרק מרובה (דף ע"ב): אמרינן גבי עד זומם רשע הוא והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע אל תשת רשע עד כלומר מה שאמרה תורה אל תשת ידך עם רשע עניינו אל תשת רשע להיות עד: ואפילו עד כשר שיודע בחבירו וכו'. בפ' שבועת העדות (דף ל' ע"ב) מנין לעד שיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק כלומר אפילו שהעדות אמת משום שגורם לפסוק הדין על פי שנים ואין כאן אלא עד אחד ואצ"ל היכא דעד שעמו עד שקר ולא ראה דבר זה מעולם שאסור לו להעיד עמו וצריך עיון אמאי לא מייתי רבינו הא דיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו מהיכא דמייתי ליה בגמרא דהיינו ממדבר שקר תרחק:

לחם משנה הלכות עדות פרק י הלכה א

ואפילו עד כשר שיודע בחבירו וכו'. כתב הרב כ"מ דצ"ע אמאי לא מייתי רבינו הא דיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו מהיכא דמייתי ליה בגמרא דהיינו קרא דמדבר שקר תרחק. ויש לתרץ דבברייתא בפרק שבועת העדות (דף ל' ב) אמרו מנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מנין שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק וסובר רבינו דבברייתא לא הביא הפסוק אלא לענין הדיין ואגב הדיין הזכיר העד אבל לעד לא צריך קרא דכבר נפקא ליה מפשטיה דקרא דאל תשת ידך עם רשע ולא הוזכר עד אלא

אגב גרר דדיין ולהכי רבינו בהל' סנהדרין פרק כ"ב הביא הפ' וכתב שם דיין שהוא יודע בחבירו שהוא גזלן או רשע אסור להצטרף עמו שנאמר מדבר שקר תרחק:

שולחן ערוך, חושן משפט, סימן לד, סעיפים א-ג

רשע פסול לעדות, ואפילו עד כשר, שיודע בחבירו שהוא רשע, ואין הדיינים מכירים רשעו, אסור לו להעיד עמו, אע"פ שהוא עדות אמת. ואין צריך לומר עד כשר שהוא יודע בעדות לחבירו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר, שאסור לו להעיד. איזהו רשע, כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות; ואין צריך לומר אם חייבים עליה מיתת בית דין. לא שנא אם עבר לתיאבון, לא שנא אם עבר להכעיס. הגה: עבר עבירה שאין בה מלקות, פסול מדרבנן (רבינו ירוחם נתיב ב ח"ד). היתה עבירה שעבר מדרבנן, פסול מדרבנן. הגה: ויש אומרים בדבר מדבריהם, בעינן שעבר משום חימוד ממון (רבינו ירוחם נתיב ב ח"ד ותוס' פ' איזהו נשך ועיטור

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ה עמוד ב

אי הכי, הכופר בפקדון אמאי פסול לעדות? נימא: אשתמוטי קא משתמיט, סבר: עד דבחשנא ומשכחנא ליה. - כי אמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות - כגון דאתו סהדי ואסהידו ביה דההיא שעתא איתיה לפקדון בביתיה והוה ידע. אי נמי: דהוה נקיט ליה בידיה. אלא הא דאמר רב הונא: משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, נימא: מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא! - התם נמי מורה ואמר: דמי קא יהבנא ליה. אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: והא קא עבר על לאו + שמות כ' + דלא תחמד! - לא תחמד לאינשי בלא דמי משמע להו.

בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף כז עמוד א

דברים אלו שנפסלו העדים עליהם דוקא בשם דברים שהדברים מוכיחים עליהם שהעושה אותם מכיר באיסורן ומזיד עליהן אבל כל שהדברים מוכיחין בהם שהם שוגגים או שאין יודעין באיסורם לא נפסלו עד שיודיעום שהוא אסור כגון קושר ומתיר בשבת ועושה ביום טוב באוכל נפש דברים שהיה אפשר לעשותם מבערב וכן כל כיוצא בזה וכל שכן בשל סופרים וכן העושה מלאכה בערב הפסח כבועל ארוסתו בבית חמיו וכלל הדברים אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות:

שולחן ערוך חושן משפט סימן לד סעיף כד

כל מי שהעידו עליו שעבר עבירה פלונית, אע"פ שלא התרו בו, שהרי אינו לוקה, פסול; והוא שעבר על דברים שפשט בישראל שהם עבירה. אבל אם ראוהו עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג, צריכים להזהירו ואחר כך יפסל. כיצד, ראוהו קושר או מתיר בשבת, צריכים להודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב העם אינם יודעים זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב, צריכים להודיעו שהיום שבת, שמא שוכח הוא. וכן המשחק בקוביא תמיד, או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו, צריכים העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות, שרוב העם אינם יודעים דברים אלו. וכן כל כיוצא בזה.

סמ"ע סימן לד ס"ק נז

כיצד ראוהו קושר או מתיר בשבת כו'. נקט ג' מיני הודעות בכאן. הא', דאפילו אם אנו יודעין בו שהוא יודע שהוא שבת, מ"מ אם אין איסור המלאכה ידוע צריך להודיעו. השני, אף אם הוא מלאכה מפורסמת לאיסור בשבת, מ"מ כל שאין ידוע שיודע שהוא שבת, צריכין להודיעו. השלישי, אף שהוא ידוע שהוא יודע להמעשה שהוא עושה שעושהו באיסור, מ"מ אי איכא למימר שאינו יודע שיפסל על ידי זה, צריך להודיעו. וק"ל ועיין פרישה:

עדות נגד שותף לעבירה - נוגע בעדות

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף מב עמוד ב-מג עמוד א

אמר שמואל: השותפין מחזיקין זה על זה, ומעידין זה על זה, ונעשים שומרי שכר זה לזה... ומעידין זה לזה. אמאי? נוגעין בעדותן הן! הכא במאי עסקינן - דכתב ליה: דין ודברים אין לי על שדה זו. וכי כתב לו מאי הוי? והתניא, האומר לחבירו: דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקות הימנה - לא אמר כלום! הכא במאי עסקינן - כשקנו מידו. וכי קנו מידו מאי הוי? הרי מעמידה בפני בעל חובו! דאמר רבין בר שמואל משמיה דשמואל: המוכר שדה לחבירו שלא באחריות - אין מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חובו! הכא במאי עסקינן - דקביל עליה אחריות. אחריות דמאן? אי נימא אחריות דעלמא, כל שכן דניחא ליה! אלא אחריות דאתיא ליה מחמתיה. וכי מסלק נפשיה מיניה מי מסתלק? והתניא: בני עיר שנגנב ספר תורה שלהן - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין אותה מאנשי אותה העיר; ואם איתא, ליסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו! שאני ס"ת, דלשמיעה קאי. תא שמע: האומר תנו מנה לבני עירי - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין אותה מאנשי אותה העיר; אמאי? ליסלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו! הכא נמי בס"ת. ת"ש: האומר תנו מנה לעניי עירי - אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין אותה מאנשי אותה העיר; ותסברא? עניי שקלי, דייני מיפסלי? אלא אימא: אין דנין בדייני עניי אותה העיר, ואין מביאין אותה מאנשי אותה העיר; ואמאי? ליסלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו! הכא נמי בספר תורה. ואמאי קרי להו עניי? דהכל אצל ספר תורה עניי הן. ואיבעית אימא: לעולם כדקתני עניי ממש, ובעניי דראמו עלייהו. והיכי דמי? אי דקיץ להו, ליתבו בי תרי מינייהו מאי דקיץ להו ולידיינו! הכא במאי עסקינן - דלא קיץ להו. ואב"א: לעולם דקיץ להו, וניחא להו, דכיון דרווח - רווח.

שולחן ערוך, חושן משפט, סימן לז סעיף א

כל עדות שיש לאדם הנאה בה, פסול להעיד, לפיכך קרקע של שני שותפים, ובא האחר להוציא מתחת יד האחד, לומר שאותו שמכרה להם גזלה ממנו, אין שותפו מעיד לו עליה לפסול עידי המערער, ואפילו על חלק השותף לא יועיל עדותו, אלא אם כן סלק עצמו ממנה וקנו מידו שנתנו לשותף. ואפילו לא סלק עצמו עד לאחר הערעור, מהני, וצריך שיקבל עליו שאם יבא בע"ח ויטרפנה מיד השותף, ישלם לו דמיה. וצריך להתנות שאם יבא לחטפה ממנו בטענות אחרות לומר שהיתה גזולה בידו וכיוצא בזה, שאינו מקבל אחריות. אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, כגון שטוען שמכרה לו השותף, יכול להעיד לו, שאז אינו נוגע בעדות כלל.

סמ"ע, חושן משפט, לז, ס"ק א

כל עדות שיש לאדם הנאה בה, פסול להעיד. בעיר שושן כתב בזה, זה לשונו: ולא משום דחשדינן ליה, אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו. עכ"ל. ולא ידעתי מניין לו הא. ופשוט הוא בעיני, דהטעם הוא משום דחשדינן ליה בדבר שיגיע לו הנאה ממנו, וכמו שכתבו הטור והמחבר בסוף סימן זה, וכדאמרינן בסמוך בסעיף ט, בראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצא עליו ערעור, דלא יעיד לו, דחיישינן שיעיד שקר כדי להעמידו בפני בעל חובו. גם בסעיף זה קאמר דצריך לקבל עליו באם יבוא בעל חוב שיסלקנו במעות מהאי טעמא (ומשום הכי כתב נימוקי יוסף פרק חזקת הבתים, דנוגע בעדות יכול להעיד לחובה משא"כ בפסול קורבה, עכ"ל). ולא אמרו דאדם קרוב אצל עצמו אלא היכא דבעדותו משים עצמו רשע, ולא בדבר של הנאת ממון.

ש"ך, חושן משפט, לז, ס"ק א

ולי נראה, שטעם העיר שושן, משום דקשיא ליה אמאי דחיישינן שהוא מעמידה בפני בעל חובו, שלא יהא "לווה רשע ולא ישלם", והאיך נימא שיעיד שקר, שהוא עבירה חמורה, בשביל שלא יהא "לווה רשע ולא ישלם"? וניחא ליה, דכיון שיש לו הנאה בדבר, אדם קרוב אצל עצמו ופסול. וכן כתב מהר"ם מלובלין בחדושיו, וזה לשונו: מקשין העולם על מילתיה דשמואל דאמר שמעמידה בפני בעל חובו, וכי חשוד איניש להעיד שקר שהיא עבירה חמורה בשביל שלא יהא "לווה רשע ולא ישלם"? ומתרצים, שעדות שקר הוא דבר שאינו מפורסם, כי מי יודע שהוא משקר בעדותו וכו'. ולי נראה, דאינו קושיא כל כך, משום דכל דבר שיש לאדם הנאה בו, יש לו דין עד הקרוב, שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה אפילו ידענו בודאי שאינו משקר בעדותו, שהרי אפילו משה רבינו עליו השלום פסול להעיד לאהרן אחיו מן התורה. עכ"ל. ומכל מקום אין זה עיקר, דנוגע לאו כקרוב הוא, דהא קרוב פסול להעיד אפילו לחובה, ונוגע כשר להעיד לחובה... ואע"פ שאפשר לקיים דברי העיר שושן, ולומר, דהיכא דיש לו הנאה ומקרי נוגע, חשיב כקרוב, אבל היכא דמעיד לחובה לאו נוגע הוא ולא חשיב כקרוב, מכל מקום אין זה עיקר, והעיקר כתירוץ הראשון של מהר"ם מלובלין...

קצות החושן על שולחן ערוך חושן משפט סימן לז סעיף יז

שכיון שהודה. כתב הנ"י בפרק חזקת הבתים (ב"ב כג, ב בדפי הרי"ף) שמעינן מהא דנוגע בדבר יכול להעיד לחובתו דהכא נמי דמעיד דלאו יהודה היא הו"ל נוגע בעדות [ו]אי אסהיד דלוי הוא [מקבלין מיניה] ע"ש. ובתומים (סקכ"א) האריך בזה דמשמע מנימוקי יוסף דנוגע יכול להעיד לאחרים נמי כל שהוא לחובתו, וכן משמע מהך דלעיל סעיף ו' דשותף שאמר דבר שהוא חובתו וחובת שותפו נאמן להעיד, והרא"ש בתשובה לא כתב כן, ע"ש בתשובה כלל ו' סימן (כ') [כ"א] דאם בני העיר העידו שאחד מהם נפטר ממס הואיל ובני העיר הם מפורעי המס אינן יכולין להעיד לא לזכות ולא לחוב וחלקם יכולים לוותר בהודאתם, ומבואר דס"ל דאין הנוגע מעיד לחוב. וע"ש שהאריך בפלפול.

ולענ"ד נראה עיקר כדברי הרא"ש בתשובה לפי מ"ש בסימן ל"ד ס"ק (ג') [ד'] ולעיל סק"ה דנוגע אינו פסול משום משקר אלא משום קרוב וא"כ הוא פסול בין לזכות בין לחוב, אלא על עצמו דנאמן הודאת בעל דין הוא משום דהתורה נתנה נאמנות לכל אדם על עצמו אפילו עבד וגזולן ושפחה וכמ"ש בסימן ל"ד שם, וא"כ לאחרים אינו מעיד כיון דקרוב הוא.

תוספות מסכת בבא בתרא דף מה עמוד א

מאי נפקא מינה - תימה דנ"מ שיפטרם אם יתעשר ושמא בשביל כן אין לפסולו לעדות כיון דהשתא לא מרויח מדי.

תרומת הדשן סימן שנד

שאלה: ראונו ושמענו דנין יחד עבור ירושה אחת, בא ראונו אל לוי לבקשו שיהא טוען שלו, ונתרצה לוי ואמר לראובן: אין רצוני לקצוץ לי שום שכר ממך; אם תזכה, יעמוד בך; אם תרצה לתת לי איזה דבר - תן. וע"פ הדברים האלה התחיל לוי לטעון עם שמעון, ונפל חילוק אחד ביניהם, שבו היה תלוי זכות וחובה, ובא לוי להעיד זכות באותו חילוק, ושמעון מיחה בו להעיד, באמרו שהוא נוגע בעדות מכה הדברים דלעיל. דינא היכי הוא - כשר הוא להעיד או לאו?

תשובה: יראה לכאורה דפסול הוא להעיד, דהכי כתב רמב"ם בהלכות עדות, וז"ל: ... אם ימצא שיש לזה העד צד הניה בעולם בעדות זו, אפילו בדרך רחוקה ונפלאה, הרי זה לא יעיד. עכ"ל. מלשון זה משמע שיש לפסול את לוי להעיד, שהרי לפנינו צד הנייה שאינו בדרך רחוקה ונפלאה, שאפשר לבא ללוי אם יזכה ראונו בדין זה. אמנם פ' חזקת הבתים [ב"ב מה ע"א] לא משמע הכי, דפריך התם: אי דלית ליה ארעא מאי נפקא מינה? פירושו: ואמאי חשיב נוגע בעדות. ומקשים עלה התוספות: נימא דנפקא מינה דאם יתעשר יפטר? ומתריצין, דשמא בשביל כך אין לפסולו כיון דהשתא לא מרויח מדי... הא קמן דכל היכא דאין ההנייה מזומנת לו עכשיו, אלא שיש לבטוח על העתיד

לבא בספק, לא תפסל. ובנידון דידן נמי אינו אלא ספק העתיד, שאפילו אם זכה ראובן, עדיין ספק הוא אם יתן לו כלום, או שמא ירצה לתת לו דבר מועט שלא יקבל ממנו, שהרי בדעתו תולה אין לפסלו. ומה שכתב הרמב"ם שאם יש לעד צד הנייה בעולם אפ"ל בדרך רחוקה ונפלאה, אפשר ר"ל נמי שאותו צד הוא מזומן עכשיו לבא ובלי ספק, ובדרך רחוקה היינו כהני מילי דפ' ח"ה, כגון שמעיד שקרקע זו של ראובן היה כדי שיבא שמעון מלוה דראובן ויגבה אותה, ויבא לוי מלוה דשמעון ויחזור ויגבה אותו משמעון, והעד הזה שמעיד הוא ערב של לוי ליהודה, ואין ללוי מה לפרוע והיה יהודה תובע מן הערב, וזו היא הנייה מזומנת בדרך רחוקה. אבל לעולם בשביל הנייה תלויה על הספק לעתיד לא מפסלי... ונראה בנ"ד שיש לדון על דרך כמו שכתב הרמב"ם, שהדברים תלויים בעוצם בינות הדיין, ואם נראה לדיינים שאם יזכה ראובן קרוב הדבר שיתן ללוי דבר חשוב לדעתו, אז יש לפסול את לוי, דחשיב הנייה מזומנת כה"ג. אבל אם יש ספק הראוי להסתפק בראובן, אם יתן ללוי לפי רצונו ודעתו, אין נראה לפסלו.

שו"ת מהר"י בן לב, חלק א, סימן לו

שאלה. מעשה שהיה כך היה: ראובן היה שליח צבור בקהל אחד, ונתחייב עמהם בשבועה לכמה שנים, והם נתחייבו לתת לו סך ידוע בכל שבוע. ועברו כמה חדשים שלא היו פורעים לו, והשליח צבור היה מתרעם, עד שלפעמים היה מונע את עצמו ולא היה רוצה לירד לפני התיבה, והיה מתרה שהיה נקי מאלתו משבועתו. והשליח צבור, כשראה שהיה נקי משבועתו, נתחייב עצמו עם אנשי קהלה אחרת בנדוי חרם שמתא ובשבועה ובנזירות שמשון, אם יורוהו מורי הוראה שהוא פטור משבועתו הראשונה. והורו לו המורים שהוא פטור. שוב חזרו בני הקהל יצ"ו לומר לו, שתנאי היה ביניהם, שאפילו שיעברו שלשה חדשים שלא יפרעו לו, שלא יהא פטור מהשבועה. ושאלו ממנו שישבע על זה אם לא היה התנאי כך ביניהם, והוא השיב שעל נפשו שלא היה התנאי אלא על חודש אחד, ושאינו יותר... תשובה. יראה לעניות דעתי, שזה האיש פטור מהשבועה הראשונה וחייב לקיים השניה, משום דהווי בני הקהל נוגעים בעדות... דאפשר שאם יקחו חזן אחר, יעלה להם ההוצאה יותר... דיש לחוש, אם באולי יגיע להם הנאה, דילמא לא ימצאו חזן בקי כזה באותו הסך שהיו נותנים, וזולת זה הם מסלקים עצמם מהטורח להביא תמורתו. ובר מדין ובר מדין, שיש כמה אנשים שהם משתוקקים שיהא שליח צבור שלהם קולו ערב ונעים זמירות.

שולחן ערוך חושן משפט סימן לז

כל היכא דהשתא אינו נוגע בעדות, אף על פי שאם יתעשר יהנה בעדותו, כשר להעיד.

עדות תמורת שכר

תלמוד בבלי מסכת בכורות דף כט עמוד א

הנוטל שכרו לדון - דינו בטילים, להעיד - עדותיו בטילין, להזות ולקדש - מימיו מי מערה אפרו אפר מקלה. אם היה כהן מטמאהו מתרומתו - מאכילו ומשקו וסכו, ואם היה זקן - מרכיבו על החמור, ונותן לו שכרו כפועל. גמ'. מנהגי מילי? אמר רב יהודה אמר רב: דאמר קרא +דברים ד'+ ראה למדתי אתכם וגו' - מה אני בחנם אף אתם בחנם. תניא נמי הכי: כאשר צוני ה' אלהי - מה אני בחנם, אף אתם בחנם ומנין שאם לא מצא בחנם שילמד בשכר - תלמוד לומר: +משלי כ"ג+ אמת קנה, ומנין שלא יאמר, כשם שלמדתי בשכר - כך אלמדנה בשכר - תלמוד לומר: אמת קנה ואל תמכור.

תוספות בכורות דף כט עמוד א ד"ה מה אני בחינם

ואם תאמר: "ושחד לא תקח" דכתב רחמנא (שמות כג, ח) למה לי? ולא פירכא היא, דתרי מילי נינהו, כדמוכח בריש פ' בתרא דכתובות (דף קה.), דבתורת אגרא, היינו שכר טרחו, ובתורת שוחד היינו להשתדל לדונו יפה ולהפוך בזכותיה, כדאמר התם: אפ"ל לזכות את הזכאי ולחייב את החייב. ואין לתמוה על דייני גזירות שבירושלים שהיו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, דבלאו טעמא דאגר בטלה דמוכח שרי, התם כיון דכל עסקם היה על זה, ולא היו עוסקין בשום מלאכה, שעל כרחם צריכין להתפרנס.

שו"ת הרשב"א, חלק ג, סימן יא

לר' מנחם: ולענין העדים שנטלו שכר לכתוב ולחתום ולמסור, שאמרת: אם עדותן בטלה כדין הנוטל שכרו להעיד. נראה לי, שלא אמרו אלא בעדים שנעשו עדים כבר, שהן מצווין להעיד עד שנטלו שכר, ודומיא דהנוטל שכרו לדון, שמצוה על ב"ד לדון בין איש לרעהו. אבל מי שאינו מחוייב להעיד, ונוטל שכר לילך ולהיות עד, אינו בדין זה לפי דעתי.

רמ"א, חושן משפט, סימן לד, סעיף יח

הגה: כל מי שנוטל שכר להעיד, עדותו בטלה, כמו הנוטל שכר לדון, כמו שנתבאר לעיל סימן ט' סעיף ה', ואינן צריכים הכרזה, אלא הדין והעדויות בטל מעצמו. ואם החזיר הממון, דינו ועדותו קיימים, שאין זה כשאר פסולים שצריכין הכרזה ותשובה, אלא קנס קנסוהו חכמים שיתבטלו מעשיו כל זמן שנוטל שכר (ר"ן ס"פ האיש מקדש). וכל זה בעדים שכבר ראו המעשה ומחוייבים להעיד, כמו שאדם מחוייב לדון בין אדם לחבירו. אבל מי שאינו מחוייב להעיד, ונוטל שכר לילך ולראות הענין שיהיה עד, מותר (ב"י סימן כ"ח בשם רשב"א).

קצות החושן חושן משפט סימן לד ס"ק ד

בתשובת מוהר"י נ' לב נסתפק אם נוטל שכר להעיד פסול מדרבנן או מן התורה, והביאו לספק הזה הספק האחר שנסתפק שם נוגע דפסול אם הוא משום דחשדינן ליה למשקר בשביל הנאתו א"כ נוטל שכר להעיד נמי פסול מן התורה משום דחיישינן לשקר, ואי נימא פסול נוגע הוא משום דאדם קרוב הוא אצל עצמו אבל לא חיישינן למשקר א"כ נוטל שכר להעיד כשר מן התורה, וע"ש דבריו הנחמדים בתשובותיו דף נ' ע"ב (ספר א' סי' י"ט).

ולענ"ד נראה כלשונו האחרון דנוטל שכר כשר להעיד מן התורה... וכיון דנוטל שכר כשר מן התורה ולא חשדינן למשקר בשביל הנאת ממון יעיד שקר, מעתה צריך ביאור בטעמא דנוגע פסול מן התורה כיון דלא חיישינן למשקר בשביל הנאת ממון יעיד שקר. וז"ל התשובה שם במהר"י נ' לב, דאם נוגע פסול משום קרוב א"כ לחוב אמאי נאמן דהא קרוב פסול בין לזכות בין לחוב, והעלה שם דהא דכשר לחוב היינו משום דאתינן עלה מתורת חיוב ומתורת מתנה, כיון דיכול אדם לחייב עצמו כשאינו חייב וזה שמודה שחייב הוי כאילו אמר חייב אני לך מנה ויכול לחייב עצמו, וכמ"ש בעל התרומות (שער מ"ב ח"א סי' ט) וכו' ע"ש.

נתיבות המשפט ביאורים סימן לד ס"ק י

עיין ש"ך סקי"ח שכתב, ועיין באבן העזר סימן ק"ל סעיף כ"א וכו'. ורומז, דשם פסק דעדי הגט לא יטלו יותר משכר בטלה, והרמ"א התיר שם מטעמים אחרים. ולפענ"ד נראה לישב, דהנה הא דמותר ליקח שכר לילך ולראות ושיהיה עד, נראה דאינו מותר רק בנוטל שכר משני הבעלי דינים בשוה, דמיניה מיירי כל הסעיף,

שו"ת משאת בנימין, סימן צח

...הנה כתבתם, שהעד הזה, כמר ברוך, שנוטל שכר בשביל שיעיד בשביל בית דין מה שיודע ממיתת בעל אשה העגונה הנזכרת, מאחר שנוטל בשכרו דבר קצוב, אינו נוגע בעדות זו כלל בשביל השכר, ועדותו עדות מעליא הוא, ולפיכך האשה מותרת להינשא, מאחר שאינו נוגע בעדות. ותמהני מאד על הדברים הללו, שיצאו מפי גאוני עולם. ולא מבעיא, לפי מעמד הראשון שעשה העד כמר ברוך עם האשה, שאם יועיל עדותו שתהיה מותרת להינשא, שתתן לו האשה כך וכך, ואם לא יועיל עדותו, תתן לו פחות מסך זה, שזה ודאי נוגע בעדות הוא, ועדותו בטל ופסול מדאורייתא הוא, וכל מה שהעיד באותו פעם פסול מדאורייתא, וזה פשוט בכמה מקומות בתלמוד ובפסקי המחברים... דאפילו מי שאין לו הנאה אלא בדרך רחוקה אין בעדותו כלום... וק"ו בנדון דידן דנוגע בעדות ממש הוא... אלא אפילו מעמד האחרון, שנוטל העד דבר קצוב, בין יועיל עדותו בין לא יועיל עדותו, והשתא אינו נוגע בעדות כלל... אבל הנוטל שכר בשביל שיעיד פשוט הוא דעותו בטלה אע"ג דאינו נוגע בעדות, דהא משנה שלמה היא במסכת בכורות... והך מתניתא לא מתוקמא אלא בנוטל דבר קצוב, הן יועיל עדותו הן לא יועיל עדותו, דאי בנוטל שכר על מנת שיועיל עדותו, איצטריך מתניתין לאשמועינן דנוגע בעדות עדותו בטל?! ועוד, דסיפא, דנוטל שכר להעיד, דומיא דרישא, דנוטל שכר לדון, ורישא על כרחך לא מתוקמא בנוטל שכר לדון על מנת שיזכה בדין, אלא בין יזכה בין לא יזכה דינו בטלין, דהא מסיק שם בגמרא: מנא הני מילי? אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא "ראה למדתי אתכם" וגומר, מה אני בחינם אף אתם בחינם. ומשמע דבחינם לגמרי בעינן, שלא יטול שום שכר בעולם... למה לי למילף מקרא ד"ראה למדתי אתכם", מה אני בחינם וכו', מקרא ד"לא תטה משפט" ומקרא ד"לא תקח שוחד" נפקא! אלא ודאי, מהני קרא... לא נפקא לן אלא לזכות את החייב או לחייב את הזכאי, אבל שכר טרחה לא נפקי מהני קראי, לכך איצטריך האי קרא ד"ראה למדתי" וכו', למילף מיניה דאפילו בשכר טרחה נמי אסור... ומדרישא, דהנוטל שכר לדון, מתוקמא בנוטל שכר בתורת אגרא, סיפא, דהנוטל שכר להעיד, נמי מתוקמא בנוטל שכר בתורת אגרא. הנה מוכח שפיר, דהנוטל שכר להעיד אפילו בדבר קצוב ואפילו בתורת אגרא, דאינו נוגע בעדות, אפילו הכי עדותו בטלה...

גם השבועה שהשבעתם את העד להגיד האמת, לאו כלום הוא, כי אין בכח השבועה הזאת להוציאם מדין הנוטל שכר להעיד עדותו בטלין. לכן נראה, שאין תקנה לאותו עדות שהעיד כמר ברוך, עד שיחזיר כל השכר שלקח ואח"כ יחזור ויעיד אותו העדות... ונראה דדוקא בכי האי גוונא מועיל חזרת ממון, כשאינו נוטל אלא בתורת אגרא, דלאו פסול דאורייתא הוא אלא קנס, אבל כל שנוטל שכר על מנת שיועיל עדותו, נוגע בעדות הוא ופסול מדאורייתא, ואפילו החזיר ממון לא מהני.

שו"ת נודע ביהודה, מהדורא קמא, אבן העזר, סימן כז

שאלה. מעשה באשה שהלך בעלה למדינת הים, וברוב הימים אבד זכרו. והנה בא עד לאשתו, ואמר: אני יודע לך עדות שיועיל, רק באופן שתני לי סך כזה ואסהיד לך. ואז השלישה האשה סך כזה ליד שלישי, באם יועיל עדותו יתנו לו המעות. והעיד בב"ד איך שבעלה של זו המיר דתו ומת, והוא היה אצל המיתה. ופסקו הדיינים שאין עדותו מועלת כיון שהוא נוגע בדבר, וגרע מנוטל שכר להעיד, עיין תשובת משאת בנימין סי' צח, ופסקו שיחזיר המעות לאשה ויסלק עצמו, ואח"כ יעיד מחדש. ואמרו הב"ד להעד הנ"ל: אחר שתעיד מחדש, תתן האשה לך מה שיהא ברצונה, והאשה אין עליה שום חיוב כלל, רק אם תרצה, תתן לך כפי רצונה. והעיד מחדש. ועתה קצת מעוררים בדבר, אחרי שכבר העיד בהיותו נוגע, אולי אינו מועיל שום סילוק, כי עביד אינש לאחזוקי דיבוריה. עיין בש"ך ח"מ סי' ל"ג ס"ק ט'. תשובה. ואומר אני, שמסופק אני אם צריך כאן סילוק הנאה כלל, שאפשר אף שהוא נוגע, כשר לעדות אשה... אבל שייך באשה זאת פסול אחר, משום נוטל שכר להעיד, שזה גרע אצלי בנידון זה מנוגע. דנוטל שכר להעיד, אף שודאי אינו משקר, מכל מקום משום קנס עקרו חכמים עדותו.

והנה ההפרש שיש בין אם פסולו משום נוטל שכר ובין אם פסולו משום נוגע הוא זה, דאם הוא משום שכר להעיד, תיכף כשהחזיר השכירות עדותו כשר, ואין צריך אפילו להעיד מחדש. אבל נוגע בעדות שהעיד כשהוא נוגע, בטל, וצריך להעיד מחדש. והנה לדעת הש"ך, דעביד אינש לאחזוקי דיבוריה, אינו מועיל עדות מחדש...

ועוד תיוהא חזינא הכא, שאפילו בלי סברא זו, דעביד אינש לאחזוקי דיבוריה, מ"מ עדיין נוגע הוא העד אף בהגדה שניה, כיון שהדיינים אמרו לו שאחר שיעיד מחדש הרשות ביד האשה ליתן לו לפי רצונה, אף שאמרו לו שהוא בלי שום חיוב, מ"מ לדעתי נוגע הוא. והא לך דברי הב"י בסי' ל"ז בסופו: מי שהוא טוען לאחד מבעלי דינים, ואמר לו "אין רצוני לקצוב לי שום שכר ממך, אם תזכה יעמוד בכך, אם תרצה לתת לי שום דבר", אי הוי נוגע בעדות - עיין בסוף תרומת הדשן. ולי נראה דפשיטא דנוגע בעדות הוי, שדבר ודאי שישלם לו. עכ"ל הרב ב"י. והרי בנדון דידן ג"כ הוי ידוע בודאי שתשלם לו, וכאשר באמת הוכיח סופו. א"כ מי יבוא אחרי רבינו, הוא הרב ב"י, שפסק דהוי נוגע ממשי.

ועדיין יש לנו לחתור היבשה, ולומר דנוגע כשר בעדות אשה. והדבר תלוי באשלי רברבי בפלוגתת העיר שושן והסמ"ע והש"ך. והנה בחושן משפט בריש סי' ל"ז בדין נוגע, כתב העיר שושן דפסול נוגע איננו משום דחשוד לשקר, רק משום דאדם קרוב אצל ממונו ופסול מגזירת הכתוב. והסמ"ע והש"ך השיגו עליו, וכתבו הטעם דחשוד לשקר... והנה אומר אני, שלדעת הלבוש דהטעם משום קורבה, לא שייך פסול נוגע גבי עדות אשה, כיון דקרוב כשר לעדות אשה, ובעדות אשה לא בעינן עדות, רק שיהא הדבר אמת, ולא שייך עדות שבטלה מקצתה, דמה בכך שבטל העדות כיון דגוף הדבר אמת... כיון שהסמ"ע והש"ך אחרונים נינהו כוותיהו קיימינן...